

PAVELDO INDUSTRIJA LIETUVOJE

Agnė Vaitkuvienė

Doktorantė

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto

Istorijos teorijos ir kultūros istorijos katedra

Tel. 8 670 27 273

El. paštas: vagne@erdves.lt

Įvadas

Bėgant metams paveldo Lietuvoje vis daugėja. Kiekvieno istorinio laikotarpio palikimas įvertinamas ir pasirinktinai įrašomas į saugomo paveldo sąrašus. Tuos sąrašus vis pildome naujai surastais ar suvoktais objektais. Be to, daugėja ne tik objektų, bet ir jų interpretavimo bei panaudos formų. Be paminklų ir muziejų, jau turime ir gyvąją archeologiją bei istoriją, pilių atstatymo projektus, paveldą sumaniai naudoja komercinė rinkodara. Didėjant paveldo apraiškų skaičiui, darosi svarbu išsiaiškinti paveldo populiarumo priežastis ir padarinius. Kodėl kyla paveldo bumas ir kokią įtaką jis daro visuomenės gyvenimui bei paveldosaugai? Ir atvirkščiai, kodėl ir kaip visuomenė skatina paveldo gausėjimą? Kaip teigia paveldo tyrinėtojai John E. Tunbridge ir Gregory J. Ashworth – paveldo populiarumas priklauso nuo paklausos poreikių, o ne objektų (žaliavos) egzistavimo¹, paveldo bumo ir dėl jo įtakos atsirandančios paveldo industrijos reiškinis tikslinga tyrinėti ne kokybiškos paveldo apskaitos bei paveldosaugos

(siaurąja prasme) kontekste, o atsižvelgiant į visuomenės istorinės sąmonės kaitą. Paveldo teoretiko Davido Lowenthalio nuomone, paveldas yra išimtinai dabarties produktas², todėl jo tyrimai turėtų atspindėti šiandieninės (tuometinės) visuomenės istorinės sąmonės būklę. Kaip atsitinka, kad visuomenė sureikšmina praeitį, laikydamą ją „aukso amžiumi“, o dabartį ir ateitį laiko nieko verta? Kodėl paveldas pradedamas kurti? Kokią įtaką paveldo interpretavimui daro ekonominiai kriterijai? Kada atsiranda paveldo industrija? Visi šie klausimai skatina išsamiau panagrinėti paveldo būklę Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę.

Tyrinėjimų istorija. Paveldo industrijos reiškinys iki šiol Lietuvoje nėra plačiau tyrinėtas. Fragmentiškos informacijos galima aptikti tik tekstuose apie paveldo ekonominio potencialo panaudojimo galimybes (kultūrinio turizmo ir regionų raidos projektai), pavieniuose pasisakymuose (ypač žurnale „Kultūros aktualijos“), kiek in-

² D. Lowenthal šį teiginį suformulavo ir aprašė tyrinėdamas sąsajas tarp istorijos, paveldo, atminties ir paveldosaugos. Daugiau apie tai D. Lowenthal knygoje „The Past is a Foreign Country“ (Cambridge: Cambridge University Press, 1985) ir „The Heritage Crusade and the Spoils of History“ (Cambridge: Cambridge University Press, 1998).

¹ Tunbridge J. E., Ashworth G. J. *Dissonant Heritage. The Management of the Past as a Resource in Conflict*. Chichester: John Wiley and Sons, 1996, p. 9.

formatyvesnė buvo paveldo specialistų ir ekonomikos ekspertų diskusija, kilusi po 2000 m. Margaritos Starkevičiūtės atliktos išlaidų kultūrai analizės³. Kultūros industrijos tyrimams apskritai įdomi 2003 m. konferencijos „Kūrybinės industrijos: galimybė Europoje ir Europai“, kurioje kūrybinės industrijos pristatomos kaip naujas požiūris į kultūrą – aktyvų šalies ekonominės ir socialinės plėtros komponentą, medžiaga⁴. Vertingas Gintauto Mažeikio straipsnis „Kultūrinių ir kūrybinių industrijų pavidalai analizuojant sociologinį Lietuvos gyventojų kultūrinių poreikių tyrimą“⁵, kuriame jis kritikuoja šį tyrimą, – pasigenda platesnio žvilgsnio į kultūrą, kartu ir industrijos aspekto. Žadama publikuoti ir projekto „Kūrybinės industrijos kaip regioninės plėtros galimybė“ medžiagą⁶.

Tikslai. Straipsnyje siekiama apibrėžti paveldo industrijos reiškinį Lietuvoje, išsiaiškinti jo kilmę ir veikimo principus bei sritis, atsekti ryšį su istorinės sąmonės kaita, parodyti problemos spektrą ir iškelti klausimus ateities tyrimams.

Sąvokos. Teoriniai kontekstai. Šiame straipsnyje sąvoka „paveldas“ vartojama pagal šiuolaikinių jos apibrėžimą – suvokti kultūros ir gamtos paveldą plačiausiai, apimant visus įmanomus ženklus, kurie liudija žmonių veiklą ir pasiekimus slenkant laikui⁷. Tai objektai, jų vaizdai, kopijos, įgūdžiai, todėl tiek paveldo objektų res-

tauravimas, tiek jų kopijų („Bajorkiemis“⁸) ar vizijų („Belmontas“⁹) statyba, pilių „atstatymas“, tiek senovės amatai, kulinarinis paveldas bei į senoviškumo vertę apeliuojančios komercinės rinkodaros šūkių (pvz., „Vilniaus degtinė ANNO 1922“) laikomi paveldo (paveldonaudos) apraiškėmis.

Paveldo industrija – tai istorinės kultūros dalis. Istorinės kultūros teorija išplečia istoriko tyrimų lauką iki visų istorinės sąmonės veikiamų sričių tyrimų¹⁰. Pasak Zenono Norkaus, iškalbingiausi istorinės atminties dokumentai yra ne „istorikų istorikams rašomos knygos ar straipsniai, bet viešos atminimo ceremonijos (atminimos datos, minėjimai, šventės), toponiminė politika (kokie vardai suteikiami naujoms, o kartais – ir senoms gatvėms ar miestams), paveldosaugos ir paminklosaugos praktika (kas patenka į globotino ir saugotino paveldo sąrašą, kas ne), paminklų statymo, muziejų steigimo, jų fondų kaupimo ir eksponavimo praktika“¹¹. Paveldo industrija selektyviai interpretuoja istorinę kultūrą. Pagrindinis šios interpretacijos tikslas – komercinė (tiesioginė arba netiesioginė) nauda.

Kaip rašė istorikas Pierre Nora¹², nykstant kolektyvinei atminčiai, nyksta tradicijos, o isto-

³ Starkevičiūtė M. Išlaidų kultūrai apžvalga. Vilnius, 2000 // <<http://www.osf.lt>> (žiūrėta 2006 04 24), taip pat „Kultūros barai“, 2001, Nr. 1; „Muziejininkystės biuletenis“, 2001, Nr. 1.

⁴ Kūrybinės industrijos: galimybė Europoje ir Europai. Vilnius, 2003.

⁵ Mažeikis G. Kultūrinių ir kūrybinių industrijų pavidalai analizuojant sociologinį Lietuvos gyventojų kultūrinių poreikių tyrimą // Kultūros aktualijos. 2004, t. 6 (41); 2005, t. 1 (42); 2005, t. 2 (43).

⁶ Europos kultūros programų centro tinklalapis // <<http://www.durys.org/projektai.php3>> (žiūrėta 2005 12 05).

⁷ UNESCO apibrėžimas, publikuotas Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos tinklalapyje // <<http://www.unesco.lt/r/paveldas/#2>> (žiūrėta 2005 12 05).

⁸ Restoranas „Bajorkiemis“ įsikūręs šalia automagistralės Vilnius–Kaunas. Kaip teigiama internetiniame tinklalapyje – tai naujai pastatyta Blnstrubiškio dvaro 1730 m. kopija // <<http://www.berneliuzuzeiga.lt/index.php?pg=12>> (žiūrėta 2006 01 15).

⁹ Pramogų ir poilsio centras „Belmontas“ įsikūręs Vilniuje, buvusio Pūckorių malūno vietoje. Jo teritorija kasmet vis plečiasi, apstatoma naujais „senoviniais“ pastatais // <<http://www.belmontas.lt>> (žiūrėta 2006 01 15).

¹⁰ Norkus Z. *Jorno Ruseno* istorinės kultūros studijų teorinės idėjos // Problemos. 2005, Nr. 67.

¹¹ Ten pat, p. 39.

¹² Istorikas, septynių tomų bendraautorius veikalos „Les lieux de mémoire“, skirtos Prancūzijos istorinei kultūrai ir jos raiškos formoms analizuoti, sumanytojas ir rengėjas. *Nora P. Entre mémoire et histoire. La problématique des lieux // Les lieux de mémoire. La République*. Paris: Gallimard, 1984, vol. I, p. 24.

rinės žinios dėl globalizacijos, masinės kultūros, informacinių technologijų raidos įtakos masiškai tiražuojamos ir vartojamos. Paveldo industrijos tyrinėtojo Robert Hewisono¹³ nuomone, paveldo bumas ir industrijos atsiradimas siejamas ir su ekonomikos nuosmikiu, kai praeitis tampa „geresne vieta“ už chaotišką šiandieną ir neaiškų rytojū¹⁴. Tokiomis sąlygomis atsiradusios paveldo industrijos produktai, D. Lowenthalo teigimu, tampa pranašesni už autentiškus, nes buvo (at)sukurti mums, pritaikyti mūsų poreikiams¹⁵.

Paveldo industrija Vakarų Europoje atsirado, kai paveldas tapo masinio vartojimo produktu, preke ar paslauga, kuri vartojama nebe tik edukaciniais, akademiniais ir politiniais tikslais, bet ir pramogai. Pavyzdžiui, paveldo industrija Jungtinėje Karalystėje jau turi ir savo darbo rinką, tačiau specialistai, turintys archeologo ar istoriko išsilavinimą, čia nepageidaujami. Paveldo industrijai reikalingi dizaineriai ir vadybininkai¹⁶.

Šiandien Lietuvoje, kaip ir Vakarų Europoje, paveldas jau vartojamas masiškai, ir ne tik edukacijai. Pramogų verslas ir apskritai verslo rinkodara paveldu naudojasi kaip masalu klientams. Lietuvoje, kaip ir kitose pokomunistinėse šalyse, kolektyvinėje atmintyje vyraujant „didžiajam nacionalistiniam naratyvui“, paveldo industrijos idėjos buvo importuotos iš Vakarų Europos.

¹³ Paveldo tyrinėtojas, parašęs klasikiniu tapusį veikalą „The Heritage Industry. Britain in a Climate of Decline“ (Great Britain: R. J. Axford Ltd, Chichester, Sussex, 1987), kuriame paveldo industrijos atsiradimą kildina iš nuosmukio klimato sukurtos nostalgijos.

¹⁴ Hewison R. The Heritage Industry. Britain in a Climate of Decline. Great Britain: R. J. Axford Ltd, Chichester, Sussex, 1987.

¹⁵ Lowenthal D. The Past is a Foreign Country. Cambridge: Cambridge University Press, 1985, p. 356; taip pat Hewison R. Heritage: an Interpretation // Uzzell D. L. (ed.) Heritage Interpretation. Belhaven Press, 1989, vol. 1.

¹⁶ The University of York Department of Archeology tinklalapis // <<http://www.york.ac.uk/depts/arch/other/careers/jobs/heritage.htm>> (žiūrėta 2005 12 05).

Ten dominuoja „didysis liberalusis naratyvas“, paveldas suprantamas kaip kultūros ištekliai, kuriuos būtina aktyviai naudoti, o ne pasyviai išsaugoti (konservuojant) ateities kartoms¹⁷. Naratyvų sandūroje paveldo industrija Lietuvoje veikia pagal visiškai kitokį modelį. Pagrindiniai paveldo globėjai – muziejai ir paveldosaugos institucijos – paveldo industrijos principus taikyti vengia, o štai mažai ką bendra su paveldu turintys pramonės ar paslaugų srities atstovai sėkmingai naudoja paveldą savo rinkodaroje.

Terminas „paveldo industrija“ šiam reiškiniiui aprašyti labiau tinka nei lietuviškasis jo atitikmuo „paveldo pramonė“, nes turi platesnę srities suvokimo krūvį (tai nėra tikra pramonė), be to, pabrėžtinai reiškinio skirtumas nuo pramonės paveldo sąvokos. Įdomu tai, kad pasaulyje paveldo industrijos atsiradimas siejamas ir su pramoninio paveldo „atradimu“, o industrinės archeologijos gimimas – su industrijos nuosmikiu¹⁸.

Paveldo industrija – tai kultūros industrijos dalis. Remiantis G. Mažeikio apibrėžimu „kultūrinė kūryba susijusi su poreikių generavimu ir vertingumo akumuliavimu, kaip su kultūrinio kapitalo sukūrimu, o industrija susijusi su šio kultūrinio kapitalo pavertimu į mainomąją vertybę, su reproduktivumu, kapitalo cirkuliacijos ir prekių sklaidos užtikrinimu“¹⁹. Tačiau jis klaidingai teigia, kad „kultūros industrija mažai yra susijusi su visa, ko negalima masiškai produkuoti: su nykstančiais kultūros paminklais, tautosaka ar archeologiniais tyrinėjimais“²⁰. „Įpaveldini-

¹⁷ Tilden F. Interpreting Our Heritage. North Carolina: University of North Carolina Press, 1977, p. 38.

¹⁸ Hewison R. The Heritage Industry. Britain in a Climate of Decline. Great Britain: R. J. Axford Ltd, Chichester, Sussex, 1987, p. 89.

¹⁹ Mažeikis G. Kultūrinių ir kūrybinių industrijų pavaldai analizuojant sociologinį Lietuvos gyventojų kultūrinių poreikių tyrimą // Kultūros aktualijos. 2004, t. 6 (41), p. 7.

²⁰ Mažeikis G. Kultūrinių ir kūrybinių industrijų pavaldai analizuojant sociologinį Lietuvos gyventojų kultūrinių poreikių tyrimą // Kultūros aktualijos. 2005, t. 1 (42), p. 8.

mas“ (virsmas / vertimas paveldu) irgi yra kūryba, t. y. interpretacija, – pasirinkti objektai interpretuojami pagal visuomenės socialinius ir kultūrinius poreikius, sukuriama paveldo objektų vertė. Paveldas ne tik paveldimas, jis kuriamas, reprodukuojamas ir realizuojamas.

1. Paveldo industrijos ištakos

1.1. Ekonominės vertės iškilimas

XX a. aštuntajame–devintajame dešimtmetyje pasaulyje pradeda didėti ekonominės paveldo vertės reikšmė²¹. Dėl jos įtakos įvyksta lūžis ir paveldosaugos sampratoje – nuo pasyvios konservacinės pozicijos pereinama prie aktyvios paveldo išteklių vadybos. Formuojasi paveldo industrija: XIX a. muziejai – švietimo ir kultūros institucijos, o šiandien – finansinės įstaigos, be to, jų gausėja, ypač vietinių, teminių, gausėja paveldo centrų, jais iš senienų saugyklų virsta ir tie patys muziejai. Ekonominės paveldo vertės iškilimas turi įtakos paveldo objektų skaičiaus didėjimui, lėšų, skiriamų jam išsaugoti, gausėjimui. Tačiau, norint įtikti vartotojui, objektai pritaikomi „pramogų verslui“: sendinami, apipinami legendomis. Dėl ekonominės vertės įtakos paveldo vertimo preke siekiant didesnės paklausos padarinys – objektų pateikimo visuomenei supaprastinimas ir autentiškumo praradimas.

Lietuvos valstybinėje paveldosaugoje ekonominės vertės prioritetą dar nėra įsitvirtinęs. Dalis kultūros vadybininkų to siekia teigdami, kad „kai kultūra bus pripažinta ekonomikos dalimi, atsiranda politika, padidės investicijos, tada bus kalbama ir apie kultūrinį turizmą kaip apie masinį reiškinį“²², tačiau daugiausia vis dar vyrauja at-

sargus požiūris į šį fenomeną. Kaip teigia istorikė Rasa Čepaitienė, „paminkloaugininkų tarpe egzistuoja baimė atverti kelius paveldo komercializacijai“²³, o „naujamadiški“ ir ekonomiškai „teisingi“ finansų ekspertų siūlymai sulaukia aštrios kritikos²⁴. Tačiau visai kita situacija yra privačiame sektoriuje, čia paveldas tampa preke, o jo gamyba ir / ar tiekimas, naudojimas gali duoti pelno.

1.2. Paveldo bumas ir paveldo industrijos atsiradimas

Paveldo bumas (padidėjęs domėjimasis paveldu) – paveldo industrijos atsiradimo sąlyga, nes paveldo industrija, kaip ir bet kuri kita industrija, turi tenkinti vartotojų poreikius. Vakaruose vyrauja dvi paveldo bumo teorijos: paveldo bumas siejamas su potencialių vartotojų perkamosios galios padidėjimu – augant šalies ekonominei galiai, atsiranda daugiau praturtėjusių kultūrinės produkcijos vartotojų iš platesnių socialinių sluoksnių ir įvyksta paveldo apsaugos virsmas elito pramoga (koncertai, parodos). Kita teorija, priešingai, paveldo bumą sieja su nuosmukio (ekonominio, socialinio, dvasinio) sukelta praeities nostalgija²⁵. Sąsajos su istorine sąmone, istoriko Egidijaus Aleksandravičiaus teigimu, „didingiausi praeities vaizdai kuriami tada, kai žmonių bendrija (dažniausiai tauta) atsiduria sunkios, beveik neįveikiamos kasdienybės akivaizdo-

²³ Čepaitienė R. Kultūros paveldo sampratos Lietuvoje XX amžiuje. Daktaro disertacija. Vilnius, 2003, p. 132.

²⁴ Tokios kritikos sulaukė finansų ekspertės M. Starkevičiūtės tyrimas. Starkevičiūtė M. Išlaikyti kultūrai apžvalga. Vilnius, 2000 // <<http://www.osf.lt>> (žiūrėta 2006 04 24); taip pat: Finansų ekspertė prieš kultūros decentralizavimą? // Kultūros barai. 2001, Nr. 1 (žiūrėta 2006 04 24).

²⁵ Hewison R. The Heritage Industry. Britain in a Climate of Decline. Great Britain: R. J. Axford Ltd, Chichester, Sussex, 1987, p. 43.

²¹ Ready R. C., Navrud S. Why Value Cultural Heritage? // Valuing Cultural Heritage. UK: Edward Elgar Publishing, 2002.

²² Siudika S. Turizmas ir kultūra // Kultūros aktualijos. 2004, t. 3 (38), p. 13.

je²⁶. Lietuvoje tokie didingiausi praeities vaizdai buvo kuriami maždaug 1989–1991 m., nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu. Istorikai šį laikotarpį vadina „didžiųjų naratyvų“, sociologai – „romantinio nacionalizmo“²⁷. Posovietinė visuomenė „atrado“ Lietuvos istoriją ir paveldą, juo intensyviai domėjosi, kilo paveldo bumas. Tačiau kartu su nepriklausomybe atėjęs ekonominis nuosmukis nuslopino šias iniciatyvas ir tik pagerėjęs ekonominei situacijai, maždaug po 1998 m., lietuviškojo paveldo pradeda ieškoti „iš naujo“.

Maždaug nuo 1998-ųjų Lietuvoje pradeda gausėti „naujosios“ paveldosaugos (tačiau dar ne paveldo išteklių vadybos) apraiškų – išpopuliarėja gyvosios archeologijos, istorijos, senųjų amatų programos. Istorinėje kultūroje tuo metu vyraujantis didysis nacionalistinis naratyvas ir S. Daukanto bei A. Šapokos Lietuvos istorijos vizija pradeda pildyti smulkesniais pasakojimais, ieškoma naujo naratyvo. Ir nors, istorikų požiūriu, istorinio diskurso pokyčių yra jau nuo 1994 m., paveldosauga šie pokyčiai pasiekia tik 1996–1998 m. kartu su gyvosios istorijos idėja. 1998 m. publikuojama Kultūros ministerijos užsakyta prof. Alfredo Bumblausko parengta (autorius teigimu, sumanyta dar 1996 m.) „Gyvosios istorijos programa: istorinė kultūra šiuolaikinės sąmonės formavimui“, kurioje konstatuojamas dabarties ir ateities vertybinio akcentavimo skirtumas nuo tradicinės istorinės sampratos (didžiausia vertybė – praeitis). Istorijos akcentavimas dabarčiai ir ateičiai metaforiškai pavadinamas „gyvąja istorija“, kuri remiasi multi-perspektyvumo principu ir kurios tikslas yra

istorinės sąmonės aktyvinimas ir įvairinimas. Ši programa atspindi istorinės kultūros pokyčius, kartu su kuriais Lietuvoje atsiranda ir paveldo industrija.

Nuo 1998 m. ir ekonominė situacija tampa palanki paveldo industrijai atsirasti. Didžiausia infliacija šalyje buvo 1991–1993 m., mažiausios piniginių vartojimo išlaidos – 1993 m., mažiausi bendrojo vidaus produkto pokyčiai, palyginti su praeitais metais – 1992–1994 m., sumažėjęs studentų skaičius – 1994–1995 m.²⁸ Ekonominis 1991–1993 m. nuosmukis nemobilizuoja kultūrinio potencialo (nepatvirtina R. Hewisono nuosmukio schemos). Ryškesnis muziejų ir jų lankytojų skaičiaus šuolis pastebimas tik 1997 m.²⁹ 1995 m. įvyksta persilaužimas ir BVP pradeda didėti³⁰, Rusijos ekonominė krizė (1998 m.) šį augimą šiek tiek pristabdo, tačiau paskui jis tik intensyvėja. Augant ekonomikai didėja gyventojų perkamoji galia, pakankamam gyventojų skaičiui gaunamos pajamos leidžia daugiau laiko skirti laisvalaikiui ir kultūrai, plečiasi laisvalaikio pramogų sektorius, atsiranda palankios sąlygos kurtis paveldo industrijai. Be to, gerėja kultūros finansavimas, daugėja muziejų. Daugėja ir jų lankytojų. 1998–1999 m. pradeda didėti „šiuolaikinių etnografinio stiliaus“ pastatų populiarumas.

²⁸ Lietuva. 10 metų atgavus nepriklausomybę. Vilnius, 2000, p. 10, 11, 16, 37.

²⁹ Lietuvos kultūros politika 1997 m. // <<http://www.lrkmlt>> (žiūrėta 2005 12 05); Lietuvos Respublikos muziejai 1997–1999 m. // <<http://www.lrkmlt>> (žiūrėta 2005 12 05); *Ambrozaitienė D.* Dažniausiai lankoma kultūros įstaiga – muziejus – 2005 // <<http://www.std.lt>> (žiūrėta 2005 12 05); Lietuvos muziejai. 2002 m. statistiniai duomenys – 2002 // <<http://www.muziejai.lt>> (žiūrėta 2005 12 05); 2001 m. Lietuvos muziejų ataskaita – 2002 // <<http://www.lrkmlt>> (žiūrėta 2005 12 05); 2000 m. Lietuvos muziejų ataskaita – 2001 // <<http://www.lrkmlt>> (žiūrėta 2005 12 05).

³⁰ *Geralavičius V.* Lietuvos ekonomika: dabartis ir artimiausios perspektyvos // <http://finansai.tripod.com/ekonomika.htm> (žiūrėta 2005 12 05).

²⁶ *Aleksandravičius E.* Praeities mirażai ir neįsąveikinti statybos kompleksai // Kultūros barai. 2001, t. 12, p. 37.

²⁷ *Šutinienė I.* Tautos istorijos mitai Lietuvos gyvenotojų sąmonėje // Švietimo studijų sąsiuvinis. Nr. 2. Istorinė sąmonė ir istorijos didaktika. Vilnius, 1997, p. 71.

Kad paveldo kūrimas suintensyvėjo, rodo tokie projektai kaip Valdovų rūmų atkūrimas³¹, Vorutos pilies atstatymas ant Šeimyniškėlių piliakalnio (1997 m. kilęs sumanymas³²), 1998 m. Grūto parko steigimas, gyvosios istorijos (archeologijos, amatų) dienu (Kernavėje, Šiauliuose nuo 1999 m.) atsiradimas, kulinarijos paveldo restoranų tinklų, tokių kaip „Bernelių užėiga“ atidarymas 1999 m. Paveldo industrijos atsiradimo laiką patikslintų sodybų kaime (kaip vasarnamių) pirkimo suintensyvėjimo tyrimai, architektūros stilių kaitos nagrinėjimas.

2. Paveldo gamintojai ir vartotojai

Kaip teigia G. Mažeikis, „kultūros produktų gamyba pasiduoda tokiai pat analizei kaip ir bet kuris kitas produktas“³³, skirtumą jis įžvelgia tik edukaciniame kultūros procese. Kultūros produktas – kultūros paveldas – gali būti analizuojamas lygiai taip pat. Konstatavusi paveldo industrijos atsiradimą, toliau bandysiu apžvelgti jos poveikio sritis.

Kultūra. Vienos svarbiausių paveldo srities kultūros įstaigų yra muziejai. Tą tarsi paveldo interpretacijos ir perdavimo priemonės. Galimi du muziejų interpretavimo kraštutinumai: profesionalus politinės valios vykdytojas arba produkcijos gamintojas, teikiantis žmonėms tai, ką jie nori matyti³⁴. Po nepriklausomybės atkūrimo išsilaisvinę iš ideologinių gniaužtų Lietuvos

muziejai jau pajuto „naujosios muzeologijos“ galimybes, tačiau istorinėje sąmonėje vis dar gajus didysis nacionalistinis naratyvas kartais trukdo jas išnaudoti.

Muziejų ir muziejų lankytojų skaičiaus šoktelėjimas rodo padidėjusį visuomenės susidomėjimą paveldu – paveldo buma. Nuo 1988 m. iki 2004 m. valstybinių muziejų skaičius padidėjo tris kartus (nuo 33 iki 105)³⁵. 2004 m. duomenimis, lankomiausios kultūros įstaigos yra muziejai. Iš 100 Lietuvos gyventojų 74 apsilankė muziejuose³⁶. Populiariausi – Lietuvos jūrų muziejus, Lietuvos nacionalinis, Trakų istorinis muziejus ir Grūto parkas.

Grūto parko įkūrimas 2001 m. sietinas su ekonominiais interesais³⁷ ir nagrinėtinas kaip viena ryškiausių paveldo industrijos Lietuvoje apraiškų. Pradedant nuo įkūrėjo – verslininko Viliamo Malinausko, įkūrimo kapitalo – šeimos sukaupytų lėšų iš uogų ir grybų verslo, baigiant siūlomomis atrakcijomis: kavinė, suvenyrai, lunaparkas, zoologijos sodas...³⁸ Tame pačiame parko interneto tinklalapyje galima rasti ir poilsiavietę „Grūtas“, ir UAB „Hesona“. Jau 1998 m. konkurse sovietinių skulptūrų ekspozicijai įrengti Kultūros ministerija pasirinko VŠĮ „Hesonos klubas“

³¹ Daugiau informacijos žr.: <<http://www.lvr.lt>> (žiūrėta 2005 12 05).

³² Daugiau informacijos žr.: http://www.baranauskas.lt/baranausko/Seimyniskiu_pilis.htm (žiūrėta 2006 01 16).

³³ Mažeikis G. Kultūrinių ir kūrybinių industrijų pavidalai analizuojant sociologinį Lietuvos gyventojų kultūrinių poreikių tyrimą // Kultūros aktualijos. 2004, t. 6 (41), p. 7.

³⁴ Tunbridge J. E., Ashworth G. J. Dissonant Heritage. The Management of the Past as a Resource in Conflict. Chichester: John Wiley and Sons, 1996, p. 38.

³⁵ Lietuvos kultūros politika 1997 m. // <<http://www.lrkrm.lt>> (žiūrėta 2005 12 05); Lietuvos Respublikos muziejai 1997–1999 m. // <<http://www.lrkrm.lt>> (žiūrėta 2005 12 05); Ambrozaitienė D. Dažniausiai lankoma kultūros įstaiga – muziejus – 2005 // <<http://www.std.lt>> (žiūrėta 2005 12 05); Lietuvos muziejai. 2002 m. statistiniai duomenys – 2002 // <<http://www.muziejai.lt>> (žiūrėta 2005 12 05); 2001 m. Lietuvos muziejų ataskaita – 2002 // <<http://www.lrkrm.lt>> (žiūrėta 2005 12 05); 2000 m. Lietuvos muziejų ataskaita – 2001 // <<http://www.lrkrm.lt>> (žiūrėta 2005 12 05).

³⁶ Ambrozaitienė D. Dažniausiai lankoma kultūros įstaiga – muziejus – 2005 // <<http://www.std.lt>> (žiūrėta 2005 12 05).

³⁷ Sąsajų su kitais interesais išjūri A. Vyzintas humoreskoje „Istorinės atminties puoselėtojai“ // Dienovidis. 2000, Nr. 11–12, p. 5–6.

³⁸ Daugiau informacijos žr.: <<http://www.grutoparkas.lt>> (žiūrėta 200 01 14).

dėl ekonominių interesų, mat šis pasižadėjo ekspoziciją įrengti savo lėšomis ir neprrašyti jų iš valstybės³⁹. Kita vertus, pastebėtinas teigiamas tokio parko indėlis į „susitaikymo“ su sovietmečio palikimu skatinimą.

Šiandien jau nebeužtenka būti muziejaus lankytoju, kur kas geriau turėti savo nuosavą muziejų. Muziejus steigia kultūros centrai, bažnyčios, mokyklos, kavinės, privatūs asmenys. Kaip suskaičiuoti muziejus prie „šiūolaikinių etnografinio stiliaus“ kaimo turizmo sodybų, kavinų ir pan.? Tokie muziejai niekur neregistruojami, todėl jų skaičius nežinomas, tačiau gausumas neginčytinas.

Jokiu būdu nereikėtų dėti lygybės ženklą tarp „tradicinių“ ir „komercinių“ muziejų. Kaip teigia *English Heritage* atstovas Peter Rumble, „mes turime varžytis su tokiomis vietomis (komerciniais muziejais – *aut. past.*), tačiau tam turime mažiau priemonių“⁴⁰. Visi nori pritraukti lankytoją, tačiau ne visi gali interpretuoti paveldą bet kaip, tiksliau, taip, kaip nori klientas, todėl šioje kovoje „tradiciniai“ muziejai pralaimi. Lietuvoje muziejų veiklos sritys apibrėžtos įstatymu: „kaupiti muziejines vertybes, [...] tyrinėti, [...], konservuoti, restauruoti [...], supažindinti visuomenę [...], dirbti šviečiamąjį darbą“⁴¹. Kaip teigia Lietuvos muziejų asociacijos pirmininkė Aldona Ruškaitė, „Kultūros įstaigos nepakeis šios situacijos, neplaks kičo ir popso kokteilių [...]“⁴². Tačiau iš dalies ir jos įsitraukusios į laisvąją rinką: nuomoja patalpas, spausdina leidinius, tačiau, anot

G. Mažeikio, „dėl to, kad yra nuolat palaikomos valstybės, sukuria valstybės stipriai reguliuojamą kultūros produkcijos rinką“⁴³. Kita vertus, privati muziejai ir / ar kultūros centrai niekieno nekontroliuojami, todėl jų veikla varijuoja nuo senienų kaupimo iki lunaparkų.

Svarbią paveldo industrijos dalį sudaro senovės amatų dienos. Žvelgiant į jas tiek pozityviu (naujas posūkis muzeologijoje, aktyvios paveldosauginės pozicijos apraiškos), tiek kritišku (spektakliai lankytojams) žvilgsniu nenginčijamas jų gausos faktas. Amatų dienas organizuoja muziejai, savivaldybės, visuomenininkai, mokymo įstaigos, restoranai. Lankytojų laukia Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje (nuo 1999 m.), Amatų dienos prie Žaliūkų malūno Šiauliuose (nuo 1999 m.), Liaudies buities muziejuje, Alytaus amatų šventė, amatų dienos Druskininkuose, Zanavykų krašto muziejuje, Dzūkų amatų dienos, Gyvųjų amatų miestelis Marijampolėje, amatai Anykščiuose, Neringoje, Amatų diena Merkinėje, Petronių kaime, Liaudies amatų ir istorinės dramos dienos Birštone, Amatų dienos Fabijoniškėse (2002 m. Sostinės dienų metu), Senųjų amatų dienos Dirvonėnuose, stovyklos „Senųjų kaimo amatų pažinimas“ ir pan., Baltijos jūros regiono senovės genčių karybos ir amatų šventė APUOLĖ 854, Gyvųjų amatų dienos „Bajorkiemyje“, amatai „HBH Juozo alus“⁴⁴. Tiek pavyko rasti internete, o kiek seniūnijų, klubų, mokyklų, stovyklų ir pan. nereklamuoja tokių renginių. Amatų dienos jau ne tik neatsiejama muziejų veiklos, bet ir miestų bei regioninių švenčių, net kavininių pramoginių renginių dalis.

³⁹ Daugiau informacijos žr.: <<http://www.grutoparkas.lt>> (žiūrėta 200 01 14).

⁴⁰ Rumble P. The Built and Historic Environment // D. L. Uzzell. (ed.). Heritage Interpretation. Belhaven Press, 1989, vol. 1, p. 26.

⁴¹ LR Muziejų įstatymas. 19950608 Nr. I-930 // <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getmf?C1=e&C2=18317>> (žiūrėta 2005 12 05).

⁴² Muziejininkystės biuletenis. 2000, Nr. 1 // <http://www.muzejai.lt/Informacija/islaidos_muzejams.htm> (žiūrėta 2005 12 04).

⁴³ Mažeikis G. Kultūrinių ir kūrybinių industrijų pavaldai analizuojant sociologinį Lietuvos gyventojų kultūrinį poreikių tyrimą // Kultūros aktualijos. 2004, t. 6 (41), p. 7.

⁴⁴ Informacija internete: <<http://www.google.com>> pagal užklausą „amatų dienos“.

1999 m. prasidėjęs amatų dienų vėjus, skatinamas Kernavės dienų sėkmės, apima vis daugiau gyvenimo sričių. Paveldas atkuriamas, kuriamas, puoselėjamas. Molinių indų žiedimą vadiname tradiciniu iš kartos į kartą perduotu amatu, o itinago skaldymo proceso autentiškumas jau ginčytinas. Be abejonės, edukacinis tokių dienų potencialas neginčytinas, tačiau pramoginis jų pobūdis parodo amatų dienų priklausomybę paveldo industrijai.

Politika. Politikai paveldo industriją veikia netiesiogiai, o per atskirų paveldo grupių aktualinimą. Siekdami pateisinti savo politinę kryptį, jie populiarina skirtingas paveldo grupes: dešinieji – tautos, religinę simboliką, tautos kančias ir kovas, kairieji – romantiškąją praeitį su didžiais valdovais ir pilimis. Tačiau ir tie, ir anie niekaip neišsiveržia iš didžiojo naratyvo gniaužtų. Matyt, politikai tai nėra naudinga. Atkuriami Valdovų rūmai, Eišiškių⁴⁵, Baltadvario bastioninė⁴⁶, Medininkų⁴⁷, Vorutos⁴⁸, Kauno⁴⁹, Klaipėdos ir kitos pilys rodo didžiojo naratyvo gajumą. Kaip teigia E. Aleksandravičius, „kandangi politiniam isteblišmentui nesiseka doro tės su dabarties politinėmis problemomis, [...] jis, pasirengęs sutikti mokytą ir informuotą Europą, gręžiasi į praeities mirażus“⁵⁰. Tai tarsi patvirtintų R. Hewisono nuosmukio teoriją, tačiau politinė paveldo industrija Lietuvoje krauna ne

ekonominį (sąmokslu teorijas palikime kitam straipsniui), o politinį kapitalą ir didina valdžios legitimaciją. Išsamiau analizuojant politikos(-ų) paveiktą paveldo industriją įdomu būtų panagrinėti ir paminklų (monumentų) statybos tendencijas.

Didžiausias turėtų būti valstybinių švenčių – svarbiausių valstybės istorijos datų – istorinio sąmoningumo potencialas, tačiau, anot Gintaro Beresnevičiaus, jos tampa „izoliacijos šventėmis“⁵¹, kurias dauguma gyventojų švenčia namuose, prie televizoriaus. Tačiau šie, 2003 m. G. Beresnevičiaus parašyti žodžiai, 2006 m. jau nebeatitinka tikrovės, Vasario 16-oji šiomet atšvęsta kaip niekada linksmai, turėtos keturios (tiesa, dvi iš jų buvo savaitgalis, o viena atidirbta anksčiau) nedarbo dienos, miestų aikštėse vyko populiarių atlikėjų koncertai. Be to, keletą pastarųjų metų ir Mindaugo karūnavimo diena išsiskiria savo jau tradicinėmis tapusiomis šventėmis – gyvosios archeologijos Kernavėje bei viduramžių Trakuose, kurios neabejotinai skatina istorinį sąmoningumą. Tačiau šioms šventėms sunku tapti pramogų industrijos dalimi, nes „verslininkai bijosi kaltinimų valstybinių švenčių profanavimu“⁵². O štai privačiame sektoriuje verslininkų kuriamos, arba tiksliau, perimamos naujos šventės: Helovynas, Šv. Valentinas, amerikietiškos Kalėdos⁵³ ir t. t. Ir nors 2006 m. pasigirdo nuomonių, kad Šv. Valentino diena jau išsivėpė, LNK⁵⁴ Vasario 16-osios savaitgalis vis dar reklamuotas kaip „Meilės ir nuotykių savaitgalis“⁵⁵. Tokiu būdu paveldo industrija, nors ir

⁴⁵ Daugiau informacijos žr.: <<http://www.salcininkai.lt/index.php/kulturarituzizmas/turizmas/stu/>> (žiūrėta 2006 01 12).

⁴⁶ Daugiau informacijos žr.: <<http://moletai.net/index.php?-1687816492>> (žiūrėta 2006 01 12).

⁴⁷ Daugiau informacijos žr.: <<http://www.takas.lt/nuajienos/kultura/73221>> (žiūrėta 2006 01 12).

⁴⁸ Daugiau informacijos žr.: <<http://www.istorija.net/forum2001/035.htm>> (žiūrėta 2006 01 12).

⁴⁹ Daugiau informacijos žr.: <http://www.museums.lt/Zurnalas/2004/1/kauno_pilis.htm> (žiūrėta 2006 01 12).

⁵⁰ Aleksandravičius E. Praeities mirażai ir neisavertiskumo statybos kompleksai // Kultūros barai. 2001, t. 12, p. 37.

⁵¹ Beresnevičius G. Švenčių destrukcija ir švenčių modernėjimas // Kultūros aktualijos. 2003, t. 2 (21), p. 8.

⁵² Beresnevičius G. Švenčių destrukcija ir švenčių modernėjimas // Kultūros aktualijos. 2003, t. 2 (21), p. 8.

⁵³ Amerikietišku Kalėdų filosofija suvokiama kaip vartotojiškos kultūros produktas.

⁵⁴ Laisvas nepriklausomas kanalas – privatus televizijos kanalas // <<http://www.lnk.lt>> (žiūrėta 2006 02 20).

⁵⁵ LNK televizijos programa // <<http://www.lnk.lt/zinios/article.php?news=info&id=610>> (žiūrėta 2006 02 20).

siekdama visai kitų tikslų, keičia žmonių istorinę sąmonę.

Verslas. Verslininkai sėkmingai naudoja paveldą savo tikslams. Bet kokia gamyba, kad ir kokio naujumo technologijomis vykdoma, neatsiejama nuo „ilgamečių gamybos tradicijų“ šūkių. Tai, kad „Vilniaus duona“ veikia nuo 1882 m., „Vilniaus degtinė“ nuo 1922 m., „Anykščių vynas“ nuo 1926 m., saldainių fabrikas „Rūta“ nuo 1913 m. ir pan. tarsi garantuoja produkto kokybę, didina produkto rinkos vertę ir pardavimus. Alaus daryklos AB „Gubernija“ teigimu, „kuo senesnės alaus gamybos tradicijos, tuo solidesnis prekių ženklų amžius, tuo stabiliau dirba įmonė“⁵⁶. Kas negali pasigirti ilgamete veikla, sąsają su „laiko patikrintu daiktu“ atranda deklaruodami perimtas tradicijas – kad ir kokia moderni būtų mėsos perdirbimo įmonė UAB „Biovela“, jos pranašumas yra „UAB „Biovela“ gamybos tradicijos ir perimta senoji Lietuvos mėsinių patirtis“⁵⁷. Ir nors istorikas E. Aleksandravičius neigia „suinteresuotų verslo grupių gebėjimą mkliai manipuluoti nacionalizmo lozungais“⁵⁸, matyti, kad tautos paveldo šūkliai puikiai veikia. Mėsos perdirbimo įmonė UAB „Čečeta“ savo tinklalapyje neneigia, kad kulinarijos paveldas jai – rinkodaros įnagis⁵⁹, o UAB „Samsonas“ bando išsiginti „tarybinių mėsos gaminių“ praeities „kvapo“ teigdamas, kad „tarybiniai“ mėsos gaminiai – ne banali sovietmečio nostalgija, o ryžtingas kokybės siekis ir grįžimas prie natūralumo“⁶⁰, nors pagal naujas higienos

normas grįžimas prie sovietinio „natūralumo“ turėtų grėsti baudomis... Ilgametės gamybos tradicijas deklaruoja ir visi kiti gamintojai pradedant molinių indų žiedėjais, baigiant namų statytojais. Tačiau, atsiradus naujų technologijų, medžiagų, įrangos, įsigaliojus naujiems standartams, jau gaminami nauji „senų gerų laikų“ produktai⁶¹, o „ilgametės gamybos tradicijos“ tapo tik paveldo industrijos produktu – rinkodaros šūkiu.

Paveldo industrija ryškiai pastebima ir paslaugų – apgyvendinimo ir maitinimo – srityje. Nutarusiems atostogauti kaime siūlomas platus „šiuolaikinių etnografinio stiliaus sodybų“ pasirinkimas⁶², gausu to paties stiliaus užėigų, yra net „prabangių etnografinio stiliaus restoranų“⁶³. Turtingesni investuotojai statydinasi net viso dvaro kopijas⁶⁴. Kiekviena save gerbianti užėiga turi turėti nedidelį privatų senovinių daiktų muziejų arba tiesiog papuošti jais arba jų kopijomis interjerą. Net šalia golfo laukų tikimasi pastatyti „etnografinio stiliaus trobelių“⁶⁵.

Privačių namų sektoriuje nauji „senoviniai“ pastatai keičia silikatinių plytų ir plastmasinių dailylenčių tvirtovės⁶⁶. Minimalistinių statinių vidus perkrautas „įvairaus pobūdžio pseudoliaudiškais statiniais, stoginėmis ir kitais kičo ele-

⁶¹ Kaip žinoma, visos didžiosios Lietuvos alaus daryklos alų gaminą pagal amerikietišką „high gravity“ alaus technologiją, kurios esmė ta, kad verdamas viena, stipriausias alaus rūšis, o visos kitos rūšys gaunamos šį alų skiedžiant vandeniu. Daugiau apie tai: Šimonis L. Fantastiška, bet neišnaudota pozicionavimo galimybė // <<http://verslas.banga.lt>> (žiūrėta 2006 04 25).

⁶² Daugiau informacijos: <www.atostogoskaime.lt> (žiūrėta 2006 01 12).

⁶³ Daugiau informacijos: <www.is.lt/vakpalanga/index.php?nr=031> (žiūrėta 2006 01 12).

⁶⁴ Restoranas „Bajorkiemis“, žr. 8 nuoroda.

⁶⁵ Golfo aikštynų problema pasiekė Prezidentūrą. – 2003 02 11 // <<http://www.svingas.lt>> (žiūrėta 2006 01 12).

⁶⁶ Pavyzdžiui, gyvenamasis namas M. Valančiaus g., Bendorių k., Vilniaus r. Tiek statinio stilius, tiek iškalti „statybos“ metai (1905) byloja apie ilgą pastato istoriją. Tačiau tai nedideli stilistiniai neatitikimai ir gelžbetoniniai pamatai išduoda tikrą statybos laiką.

⁵⁶ Daugiau informacijos: <<http://www.gubernija.lt/spauda/print.php?p=1123156041>> (žiūrėta 2006 01 12).

⁵⁷ Daugiau informacijos: <http://www.biovela.lt/index.php?s_id=2&lang=lt> (žiūrėta 2006 01 12).

⁵⁸ Aleksandravičius E. Praeities mirazai ir nevisavertiškumo statybos kompleksai // Kultūros barai. 2001, t. 12, p. 37.

⁵⁹ Daugiau informacijos: <<http://www.ceceta.lt>> (žiūrėta 2006 01 12).

⁶⁰ Daugiau informacijos: <<http://www.samsonas.lt/?page;39;group;3>> (žiūrėta 2006 01 12).

mentais⁶⁷. Ar tai susiję tik su pokyčiais statybinių medžiagų rinkoje: plačiai paplitusios ir atpigusios sintetinės medžiagos prarado savo „grožį“? Kas verčia architektus ir užsakovus rinktis „etnografinių stilių“? Algimantas Mačiulis, ieškodamas „tautinės“ architektūros bruožų, aptinka XX a. devintajame dešimtmetyje Lietuvos architektūroje pradedančiam reikštis postmodernizmui būdingą istorizmą – „orientaciją į praeities architektūros formalias sistemas, istorinių asociacijų užuominą („aliuzionizmas“) ir architektūros sąryšį su kultūros tradicijomis („kontekstualizmas“)⁶⁸. Tačiau čia pat autorius konstatuoja, kad tokia architektūra paviršutiniška, paremta „išorinėmis „kaimiškomis formomis“, turi komercijos ir stilizacijos atspalvį“. Ar karštas šiuolaikinių etnografinių sodybų statyba ne-

⁶⁷ Pavyzdžiui, angaro formos „Akropolio“ Vilniuje vidus. *Lupeikis. K. Minimalizmo aspektai Lietuvos architektūroje // Urbanistika ir architektūra. 2002, t. 26, Nr. 3, p. 120.*

⁶⁸ *Mačiulis A. „Tautinės“ architektūros ieškojimai pokario Lietuvoje ir emigracijoje // Urbanistika ir architektūra. 1999, t. 23, Nr. 1, p. 10.*

HERITAGE INDUSTRY IN LITHUANIA

Agnė Vaitkuvienė

Summary

The article aims to review situation of heritage industry in Lithuania after 1990. The article consist of the sections on the logic of terms and theoretical contexts, study of heritage boom and the rise of economic value in heritage protection and identification of heritage producers and users.

The section on the logic of terms gives definitions and explanations of such concepts as „heritage“, „heritage industry“, at the same time theoretical contexts are clarified.

The study of heritage boom and the rise of economic value in cultural heritage protection analysis socio-cultural situation of the end of XXth century, changes in conception of cultural heritage protection from conservation position to the cultural heritage management. In this section the rise of heritage industry in the influence of heritage boom is identified and described.

rodo, kad per daug suvaržyta paveldosaugos sistema, kai lengviau pasistatyti „seną“ pastatą, o ne restauruoti autentišką? Kaip matyti, paveldo industrija veikia nepriklausomai nuo valstybinės paveldosaugos.

Išvados

Paveldo industrijos ištakos Lietuvoje sietinos su XX a. paskutiniuju dešimtmečiu (maždaug nuo 1998 m.) išaugusia šalies ekonomika, padidėjusia gyventojų perkamąja galia, kuri leido daugiau laiko ir pinigų skirti laisvalaikui ir pramogoms, kartu ir paveldui. Be to, tuo pačiu metu keitėsi ir istorinė kultūra, vyraujanti didijį naratyvą imta pildyti smulkesniais pasakojimais bei ieškoti naujų paveldo perėmimo būdų. Todėl atsirado ir išpopuliarėjo senovės amatų dienos, pramonėje pradėta akcentuoti „ilgametės gamybos tradicijas“, padidėjo senovinių daiktų paklausa. Tačiau iš esmės šie pokyčiai Lietuvos paveldosaugos praktikos nepakeitė. Paveldo industrija Lietuvoje pasireiškė ne subalansuotos paveldo vadybos kontekste, o pramogų versle ir pramonės rinkodaroje.

At the same time connections of the heritage industry with changes in historical sense are defined.

The study of heritage industry producers and users describes them according to 3 fields: culture, politics and business. It indicates that heritage industry is most frequent in show business and service industry.

The conclusions indicate that the origin of heritage industry in Lithuania dates from 1998. It is closely connected with the rise economic and purchasing power of population, then people could more time and money spend for the leisure and entertainment, including cultural heritage. At the same time the changes in historical sense are observed. But all those changes did not affect situation of Lithuanian heritage protection. Heritage industry in Lithuania occurred not in the contexts of cultural heritage management but in the leisure and entertainment marketing.

*Įteikta 2006 06 08
Priimta spaudai 2006 06 22*